

УДК 330.322

Безп'ята І.В.

кандидат економічних наук, доцент, докторант
Миколаївського національного аграрного університету**СУЧАСНИЙ СТАН ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ**

У статті проаналізовано сучасний стан інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки та визначено основні чинники, що його формують. Досліджено інвестиційні ризики щодо залучення інвестицій. Охарактеризовано основні рекомендації щодо покращення інвестиційного клімату та стимулювання надходження інвестицій в аграрну економіку.

Ключові слова: інвестиції, іноземні інвестиції, інвестиційний клімат, чинники, що формують інвестиційний клімат, аграрний сектор, інвестиційні ризики.

Беспятая И.В. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОГО КЛИМАТА В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ УКРАИНЫ

В статье проанализировано современное состояние инвестиционного климата в аграрном секторе экономики и определены основные факторы, которые его формируют. Исследованы инвестиционные риски привлечения инвестиций. Охарактеризованы основные рекомендации по улучшению инвестиционного климата и стимулированию притока инвестиций в аграрную экономику.

Ключевые слова: инвестиции, иностранные инвестиции, инвестиционный климат, факторы, формирующие инвестиционный климат, аграрный сектор, инвестиционные риски.

Bezpyata I.V. CURRENT STATUS OF INVESTMENT CLIMATE IN AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

The article analyzes the current state of the investment climate in the agricultural sector and identified key factors that shape it. Researched investment risks to attract investment. We characterize the main recommendations to improve the investment climate and stimulate investments in agricultural economics.

Keywords: investments, foreign investments, investment climate, factors influencing the investment climate, agriculture, investment risks.

Постановка проблеми. Аграрний сектор має важливе значення для української економіки. Він забезпечує близько 15% ВВП та значний рівень працевлаштування в сільській місцевості. Україна має усі необхідні передумови для його розвитку – природні ресурси, сприятливий клімат, землю, морські порти та багату історію успішного господарювання в сільській місцевості – та для того, щоб стати провідним світовим виробником та експортером сільськогосподарської продукції. Але економічна криза, що охопила майже всі сфери економіки, завдала значних втрат аграрному виробництву, що в першу чергу відобразилося на забезпеченості фінансовими ресурсами та матеріально-технічній базі сільськогосподарських підприємств. За умов обмеженості внутрішніх ресурсів найбільш привабливим джерелом матеріально-технічного та фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств є інвестиції. Проте, на сьогодні їх обсяг та рівень ефективності залишаються вкрай низькими через наявність цілої низки чинників: нестабільності законодавчої бази, відсутності належного захисту інвесторів та недостатньої прибутковості інвестицій. Отже, основним завданням держави в цьому напрямі є створення сприятливого інвестиційного клімату та стимулювання інвестиційних процесів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам інвестування та особливостям інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки присвячені наукові праці вчених-економістів, серед яких можна виділити: І.А. Бланк, А.П. Гайдучький, С.А. Гуткевич, М.І. Кісіль, В.Я. Плаксієнко, А.В. Чупіс, Т.В. Уманець та ін. Їх дослідження охоплюють цілий спектр питань, пов'язаних з ефективним залученням інвестицій та формуванням сприятливого інвестиційного клімату в аграрних підприємствах. Проте низка питань і досі залишаються відкритими.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз сучасного стану інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки та вивчення основних чинників, що його формують, інвестиційних ризиків щодо залучення інвестицій та розробка рекомендацій

щодо покращення інвестиційного клімату, стимулювання надходження інвестицій в аграрну економіку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для забезпечення сталого розвитку аграрного сектора економіки необхідно постійно підтримувати процес залучення інвестицій, кількісне зростання та їх оптимальне використання залежать від державної політики. Якісний рівень і кількісні показники обсягів інвестицій дають уявлення про проведення державою інвестиційної політики в аграрному секторі економіки, метою якої є пошук оптимального регулювання інвестиційної діяльності як національних, так і іноземних інвесторів.

Створення сприятливого інвестиційного клімату аграрного сектора залежить від дії низки факторів. Під фактором будь-якого процесу розуміють рушійну силу цього процесу. Отже, рушійні сили, які формують інвестиційний клімат в країні, можна назвати факторами інвестиційного клімату. Таким чином, інвестиційний клімат – це комплексна економічна категорія, що проявляється на якісному рівні сукупністю політичних, макро- і мікроекономічних, соціальних, соціально-психологічних, а також інших факторів, які характеризують доцільність і надійність, визначають схильність до інвестування економічних суб'єктів [8, с. 59].

Для інвесторів особливе значення має визначення пріоритетів інвестиційної діяльності та вибір її найбільш ефективного спрямування. Практика світового досвіду показує, що іноземні інвестиції надходять, насамперед, у ті країни, де створена стабільна й ефективна законодавча база щодо режиму залучення та використання іноземних інвестицій. В останні роки поліпшення інвестиційного клімату у вітчизняному аграрному секторі, за оцінками більшості інвесторів, не відбулося.

Це зумовлено, з одного боку, проблемами макrorівня (відсутністю сталої законодавчої бази, стратегії розвитку економіки, інфляційні процеси, високі банківські відсотки), а з іншого боку, внутрішніми проблемами підприємств, які займаються виробництвом та наданням послуг у сільському господарстві

(низький рівень ефективності їх бізнесу, відсутність належної інфраструктури у сільській місцевості та достатнього рівня менеджменту їх керівників).

Поліпшення інвестиційного клімату як на національному рівні, так і на рівні окремих регіонів можливе за рахунок удосконалення інформаційної складової та застосування маркетингових методів щодо нарощування інвестиційних можливостей територій [5].

Щоб дати оцінку інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки, треба більш докладніше охарактеризувати основні чинники, що формують інвестиційний клімат:

1) рівень розвитку продуктивних сил та стан інвестиційного ринку;

2) політичні та правові чинники;

3) стан фінансово-кредитної системи та діяльність фінансових посередників;

4) статус іноземного інвестора;

5) інвестиційна активність населення [6, с. 77].

Рівень розвитку продуктивних сил і тенденції інвестиційного ринку повинні враховувати стан та структуру виробництва, рівень розвитку робочої сили, стан ринку інвестиційних товарів та послуг тощо.

Політичні та правові чинники – створення відповідного законодавчого та нормативного поля, яке залежить від політичної волі законодавчої та виконавчої гілок влади, заходи з державної підтримки та стимулювання інвестиційної діяльності, досягнення стабільності національної грошової одиниці, валютне регулювання, забезпечення привабливості об'єктів інвестування.

Стан фінансово-кредитної системи та діяльність фінансових посередників враховує рівень розвитку та функціонування фінансового ринку, інвестиційну діяльність банків, інвестиційну політику НБУ.

Статус іноземного інвестора – режим іноземного інвестування, діяльність міжнародних фінансово-кредитних інституцій, наявність вільних економічних та офшорних зон.

Інвестиційна активність населення – це відносини власності в державі, стан ринку нерухомості, стабільність національної валюти тощо [6, с. 77].

Основними індикаторами інвестиційного клімату є макроекономічні та фінансові показники інвестицій. Статистичні дані по Україні дають можливість підрахувати валові інвестиції та інвестиції в основний капітал, а також окремо ведеться облік іноземних інвестицій. На жаль, немає розрахунків інвестицій в інтелектуальний капітал [7].

Основні показники інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України представлені у таблиці 1.

В останні роки не спостерігається різке збільшення обсягів інвестицій не тільки в аграрний сектор, але й в економіці країни. Протягом 2010–2014 років частка інвестицій у структурі ВВП не перевищувала 20%. Світовий досвід свідчить, що для стабільного економічного росту обсяг інвестицій повинен становити не менше 25% обсягу ВВП.

У структурі інвестицій в економіку України важливе місце займають прямі іноземні інвестиції. Незважаючи на невелику частку в загальних інвестиціях, вони мають значний вплив на їх розвиток. Станом на кінець 2014 року загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в сільське господарство України становив 594,1 млн дол. США, що на 17,4% менше ніж 2010 році. Основними інвесторами в аграрний сектор України у 2014 році є країни: Кіпр (29,9%), Німеччина (12,5%), Нідерланди (11,1%), Російська Федерація (5,9%), Австрія (5,5%), Велика Британія (4,7%), інші країни 30,4% [4].

Таблиця 1
Основні показники інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки (сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги) України

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Валовий внутрішній продукт (ВВП), млрд грн	195,4	261,3	270,0	276,4	297,7
Валові інвестиції, % до ВВП	18,4	19,9	18,2	19,3	21,1
Інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах), млрд грн	12,1	17,9	19,1	18,6	18,4
Інвестиції в основний капітал, % до ВВП	6,2	6,9	7,1	6,7	6,2
Прямі іноземні інвестиції в Україну на кінець року, млн дол.	719,5	725,3	717,8	776,9	594,1

Джерело: Дані Державної служби статистики України [4]

Проте в останні роки (зниження залучення іноземних інвестицій у 2014 році) багато потенційних іноземних інвесторів утримуються від інвестування в аграрний сектор України, мотивуючи це, насамперед, політичною ситуацією, нестабільністю законодавства в державі, надмірним податковим тиском, неготовністю більшості українських партнерів дотримуватися договірних зобов'язань, нечіткою роботою судової системи та іншими фактами, що формують інвестиційний клімат держави.

До основних інвестиційних ризиків щодо залучення інвестицій в Україні належать:

- політичні ризики;
- правові ризики;
- економічні ризики;
- фінансові ризики;
- банківські ризики [8, с. 63].

Високий рівень політичних ризиків спричинений існуванням політичної нестабільності в суспільстві, частою зміною законів і підзаконних актів, відсутністю належного контролю за їхнім виконанням представниками виконавчої влади.

Правовий ризик зумовлено високим рівнем корупції в суспільстві, місцевою бюрократичною тяганиною, витратами, що перешкоджають створенню підприємств з іноземним капіталом. Щодо оцінок вітчизняних та іноземних експертів, численних опитувань представників бізнес-спільноти встановлено, що якість державних та суспільних інститутів в Україні є надзвичайно низькою. Відсутність ефективної судової системи і верховенства закону, а також слабкість регуляторного середовища значною мірою обмежують приплив іноземного капіталу в Україну.

Економічний ризик позначається у нестачі внутрішнього інвестування як в економіці в цілому, так і у її окремих галузях, зростанню інфляційних очікувань населення й суб'єктів підприємництва, існуванні регіональної нерівномірності.

Високий ризик виявляється у недостатньому рівні розвитку фінансового ринку, відсутністю прозорості угод, низькою ефективністю функціонування

фондового ринку, слабкою інтегрованістю національного фондового ринку у світовий фондовий ринок.

Наявність банківського ризику зумовлено ступенем невизначеності, що пов'язано з неплатоспроможністю банків і невиконанням ними зобов'язань перед зовнішніми кредиторами у випадку зміни курсу національної валюти або падіння вартості внутрішніх активів [8, с. 63].

За таких умов пріоритетними напрямками поліпшення інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки мають стати такі заходи:

1) забезпечення прогнозованості, гарантованості і широкого доступу державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників за бюджетними програмами;

2) дотримання вимог економічних законів, насамперед законів вартості, грошового обігу, пропорційності;

3) формування інтегрованих агропромислових підприємств і кооперативних об'єднань у сільській місцевості з метою зміни відносин, що виникають у процесі купівлі-продажу на вільному ринку, на відносини, сформовані при розподілі між ними доходу від реалізації продукції кінцевого споживання [1, с. 104];

4) продовження на довгостроковий період пільгового оподаткування аграрних підприємств, впровадження ефективного механізму амортизації основних фондів;

5) підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, забезпечення зростання фінансових накопичень та їх трансформацію в інвестиції;

6) посилення ролі держави у банківській системі створенням державного спеціалізованого банку (земельного, іпотечного, інвестиційного тощо), через який держава мала б регулювальний вплив на кредитний ринок і кредитні відносини в галузі агропромислового виробництва; виконувала іпотечні операції та вела операції із землею. Такий банк міг би брати активну участь у створенні мережі кооперативних банків, максимально наближених до аграрних виробників;

7) відновлення раціональних міжнародних господарських та науково-виробничих зв'язків, створенням спільних підприємств за участю іноземних інвесторів;

8) сприяння розвитку ефективної взаємодії науки і техніки;

9) надання допомоги і створення умов вітчизняним товаровиробникам, які експортують свою продукцію і вкладають інвестиції в аграрне виробництво, орієнтоване на випуск конкурентоспроможних товарів;

10) спрямування зусиль на підвищення рівня платоспроможності населення, як основного первинного суб'єкта формування джерела внутрішніх інвестиційних ресурсів, за рахунок істотного поліпшення мотивації аграрних працівників, підвищення їх продуктивності праці тощо. Адже рівень оплати праці в Україні у декілька десятків разів нижчий, ніж у

промислово розвинутих країнах, а в сільському господарстві він є найнижчим серед інших видів економічної діяльності (близько 50% середнього рівня). Низький рівень оплати праці не забезпечує виконання нею жодної з її функцій (відтворювальної, стимулюючої, розподільчої) і породжує на селі велику кількість соціально-економічних проблем [2, с. 46].

Маючи в руках такі вагомі важелі регулювання, як податкова, бюджетна, грошово-кредитна, антимонопольна, цінова та амортизаційна політика, держава має суттєво впливати на мотивацію розвитку інвестиційної діяльності в сільському господарстві. А виважена державна інвестиційна політика в аграрному секторі економіки мусить стати одним з найголовніших напрямів виходу з фінансової і матеріально-технічної кризи, в яку потрапила українська аграрна економіка [2, с. 47].

Висновки. Отже, інвестиційний клімат є важливою складовою системи економіки, яка має створити передумови для стабільного інвестиційного зростання в аграрному секторі економіки шляхом активної інвестиційної діяльності. Проблема підвищення ефективності інвестиційного процесу в сільському господарстві – одна з найбільш важливих. Але в Україні інвестиційна активність внутрішніх і зарубіжних інвесторів значною мірою стримується за рахунок сформованого несприятливого інвестиційного середовища, цілої низки зовнішніх і внутрішніх чинників.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрійчук В.Г., Зубець М.В., Юрчишин В.В. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти. – К.: Аграрна наука, 2005. – 140 с.
2. Гайдуцький П.І. Про основні засади реформування системи державної підтримки сільського господарства та сільської території / П.І. Гайдуцький // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 43-48.
3. Гусак О.М. Пропозиції щодо поліпшення інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки [Електронний ресурс] / О.М. Гусак. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=9587>.
4. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Інвестиційна політика в аграрному секторі України: проблеми та заходи щодо їх вирішення. Проект «Аграрна політика для людського розвитку». [Електронний ресурс] / Під редакцією Б. Супіханова. – Режим доступу: http://www.undp.org.ua/agro/pub/ua/P2003_01_043_03.pdf.
6. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: підручник для студ. вищ. навч. закл. / Т.В. Майорова. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
7. Москвін С. Характеристика інвестиційного клімату в Україні та перспективи його покращення [Електронний ресурс] / С. Москвін // Пріоритети. – 2002. – Режим доступу: <http://www.uran.donetsk.ua/~masters/2007/fem/davidenko/articles/st3.htm>.
8. Носова О.В. Інвестиційний клімат в Україні: основні напрями поліпшення / О.В. Носова // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 1(6). – С. 59-65.